

DOI: 10.26565/2227-1864-2024-95-04
УДК 821.09(73)(092) Воннегут

Деконструкція «Походу паломника» Джона Баньяна в романі Курта Воннегута «Бойня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей»

Наталія Криницька

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології,
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;
(вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 36003, Україна);
e-mail: nataliakrin@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9591-542X>*

Національна міфологія США, одним із складників якої виступає пуританська культурна спадщина, останнім часом все більше привертає увагу дослідників сучасної американської літератури. У центрі уваги часто стоїть проблема наслідків (руйнівних чи корисних) постмодерністської деконструкції щодо засадничих для держави міфів. У статті показано, що Курту Воннегуту в антивоєнному постмодерністському романі «Бойня номер п'ять» вдається створити подвійний код, який дозволяє і деконструювати важливий для протестантів алегоричний твір Джона Баньяна «Похід паломника», і водночас закликати читачів до повернення до християнського гуманізму.

Метою статті стало вивчення в романі Воннегута деконструкції твору Баньяна крізь призму пуританської риторичної форми – ереміади. Наголошено, що історично ереміада була проповіддю заради порятунку душ пастви, адже оплакувала поточний стан справ у суспільстві, закликала схаменутися і стати на шлях виправлення. Попри сатиричність і абсурдність світу в «Бойні номер п'ять», у романі присутні риси ереміади: «обраний» – Біллі Пілігрим, *alter ego* Воннегута, «вихід у пошуках кращої долі» – його служба в армії США під час Другої світової війни, «місія в пустелі» – переїзд Біллі до Європи та участь в Арденнській операції, потом полон, покарання грішників – Дрезденська трагедія. На щастя, Біллі виживає, ніби в нього є «угода» з Богом, а далі він виконує його заповіт і несе людям – чи то від Бога, чи то від інопланетян-тральфаматорців – «пророче історичне мислення».

Розглянуто зв'язок концепції часу в романі з концепцією потрійного синтезу часу Жилья Дельоза, розумінням часу в працях Августина Блаженного та в Біблії. Використання фантастичного прийому – концепції нелінійного часу – дозволяє Воннегуту вийти на новий рівень осмислення призначення, вибору, відповідальності, створити альтернативу прогресу паломника в романі Баньяна, оскільки лінійність розвитку цивілізації і протестантська етика призводять і до катастроф, подібних до Другої світової війни.

Робиться висновок, що, попри всю іронічність, роман Воннегута не лише гуманістичний, а й глибоко християнський, і продовжує, але вже на сучасному рівні, виховну місію, визначально притаманну літературі США.

Ключові слова: національна міфологія США, американська література, наукова фантастика, постмодернізм, деконструкція, пуритани, ереміада.

Постановка проблеми. Американські автори часто звертаються до «міфів про заснування нації», сформованих, зокрема, спадщиною перших колоністів Нової Англії (пуритан і пілігримів). До цих міфів залучається самоуявлення нації як нового Ханаану (Землі обітованої) або як «Міста на пагорбі» (за словами Джона Вінтропа), на чий приклад має рівнятися світ. Впливом пуританства часто пояснюють і міф про «Американську мрію». На відміну від цього «Євангелія успіху» (у класичному варіанті – «від лахміття до багатства»), у культурі США існує низка творів, які протиставляють обіцянку Землі обітованої, пов'язаної з Америкою, із соціальною реальністю і, таким чином, піддають цей міф сумніву. Сакван Беркович застосовує щодо таких творів термін «ереміада», маючи на увазі запозичену в пуритан риторичну форму, що під час проповіді вказувала громаді на її невірні шляхи і вчинки. Ереміада, слідом

за пророком Єремією, оплакує минуле, критикує теперішнє та лякає жадливим майбутнім, яке настане, якщо паства не виправиться. За Берковичем, ереміада живе і в сучасній американській культурі – від політичних промов до художньої літератури [5]. Жиль Дельоз сприймав час як потрійний синтез, де минуле, теперішнє і майбутнє мисляться як ціле [8]. Напевно, ереміада як риторична форма відповідає теорії Дельоза: теперішнє усвідомлюється через минуле та майбутнє, минуле – крізь теперішнє та майбутнє, а майбутнє мислиться крізь минуле як умову і теперішнє як дію, яка творить це майбутнє. Відтак час стискається до кола чи навіть до точки, а не до стріли чи осі, як у класичній фізиці. Вельми перспективним видається пошук елементів ереміади як відлуння пуританського світогляду в сучасних творах, де наявні фантастичні часопросторові припущення, що дозволяють реалізувати концепції про нелінійність часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початку XXI ст., можливо, у зв'язку зі зростанням проблем в американському суспільстві і страху перед майбутнім, з'являються твори та критичні праці, присвячені вивченню впливу пуританства на сучасну культуру [1; 11; 13]. Наприклад, Крістофер Лейз, досліджуючи вплив теології ранньої Нової Англії на сучасних авторів – Вільяма Геддіса, Курта Воннегута, Томаса Пінчона, Мерилін Робінсон, Колсона Вайтхеда, Пола Остера, Тоні Моррісон та ін. – показує, як ці письменники намагаються переосмислити пуританську спадщину [11].

Звертається Лейз і до антивосного роману Курта Воннегута (Kurt Vonnegut, 1922–2007) «Бойня номер п'ять, або Хрестовий похід дітей» (*Slaughterhouse-Five, or The Children's Crusade*, 1969). Твір Воннегута всебічно вивчається з моменту публікації, але, враховуючи атеїстичні погляди письменника, критики часто ігнорують релігійне підгрунтя роману. Натомість у розділі «Викрадення інопланетянами як ненаратив про полон у „Бойні номер п'ять”» (*Alien Abduction as Captivity Nonnarrative in Slaughterhouse-Five*), Лейз згадує статтю Річарда Хінчкліфа, який звернув увагу на інтертекстуальні зв'язки роману з «Походом паломника» Джона Баньяна (John Bunyan, 1628–1688), варіанти перекладу – Беньяна чи Буньяна. «Похід паломника» (*The Pilgrim's Progress*, 1678), інші переклади – «Мандри пілігрима» або «Поступ Паломника від цього світу до того, що прийде», – богословський алегоричний твір, другий за популярністю в англійськомовному світі після Біблії у XVII ст. Герой Баньяна, Християнин (Крістіан), залишає родину і своє місто, приречене, на його думку, на загибель, бо містяни не сповідують правильну віру, і вирушає в довгу духовну подорож до Небесного міста, сповнену випробувань, страждань, спокус і розчарувань [7]. «Похід паломника» аналізується Максом Вебером у праці «Протестантська етика і дух капіталізму» (1905), де соціолог намагається пов'язати поширення протестантизму з розвитком ринкових відносин в економіці, а пуританський аскетизм та концепцію покликання Лютера – із сучасним західним раціоналізмом. Вебер звертає увагу на егоїзм Християнина, якого цікавить передусім власне спасіння та вічне життя: «Лише коли він сам у безпеці, йому спадає на думку, що було б добре, якби його сім'я була поруч» [16].

Алюзії й ремінісценції на «Похід паломника» знаходимо у таких авторів, як Чарльз Дікенс, Вільям Текерей, Луїза Мей Олкотт, Джон Рональд Руел Толкін, Клайв Стейплз Льюїс, Лоїс Макмастер Буджолд та ін. «Меланхолійний герой Воннегута, Біллі Пілігрим, і його шизофренічна подорож у часі та просторі пародіюють подорож пуританського

святого через пустелю. Зокрема, зв'язки між Біллі Пілігримом Воннегута та Християнином Джона Баньяна в „Поході паломника” є ретельно продуманими», – стверджує Хінчкліф [10, с. 183].

Мета. У цій статті ми плануємо показати, що в романі «Бойня номер п'ять» Курта Воннегута деконструкція «Походу паломника» Джона Баньяна відповідає пуританській проповіді-єреміаді, тобто класична історія про спасіння переосмислюється заради виправлення людей та відродження їхніх гуманістичних християнських вірувань. Для досягнення такої мети ми простежимо інтертекстуальні зв'язки творів Баньяна і Воннегута на сюжетно-образному рівні, знайдемо елементи єреміади в романі та спробуємо розібратися, чи пов'язана деконструкція «Походу паломника» із цією єреміадою.

Виклад основного матеріалу. Воннегут відомий своєю критикою західного раціоналізму й протестантської етики зокрема. Головного героя роману недаремно звать Біллі Пілігрим. Якщо його прізвище вже говорить про певну соціальну роль та місію, то ім'я надано на честь двох найбільш впливових американських реформаторів протестантизму у XX ст. – євангелістів Біллі Сандея (Billy Sunday) та Біллі Грема (Billy Graham). Пам'ятаємо, що Біллі – напівавтобіографічний образ для Воннегута, який сам служив у армії США, потрапив у німецький полон і дивом вижив під час жахливого бомбардування Дрездена союзниками, тобто своїми ж співвітчизниками, 14 лютого 1945 р., коли загинуло до 200 000 мирного населення [2]. Роман насичений науково-фантастичними елементами. Введення в дію планети Тральфаматор, жителі якої сприймають світ у чотирьох вимірах – і в часовому теж, дозволяє автору створити ситуацію непевності та подвійного кодування: або (реалістичне пояснення) ненадійний наратор Біллі страждає від наслідків страшної військової психологічної травми та, згодом, авіакатастрофи, або (фантастичне припущення) його дійсно викрали прибульці, навчили мандрувати в часі, і тепер Біллі живе водночас і в минулому, і в теперішньому, і в майбутньому, і бачить усе своє життя – від народження до смерті, помираючи завжди напередодні 31-ї річниці бомбардування Дрездена: “... I, Billy Pilgrim, the tape begins, will die, have died, and always will die on February thirteenth, 1976.” [15, с. 103].

Майкл Флексер висуває гіпотезу, що Воннегуту вдалося відтворити порушення часового сприйняття, характерне для людей у стані психозу, а бомбардування Дрездена стало основною подією, що спричинила травму й «ментальну подорож у часі» [9]. Звернімо увагу, що Воннегут уникає опису власне бомбардування в романі, ця трагічна Подія – як чорна діра, навколо якої обертаються спогади та інші події, але наближатися до воронки своєї травми і письменник, і його *alter ego* Біллі не наважуються. Дельоз теж пов'язує свій

потрійний синтез часу з наявністю певної Події, яка структурує модуси часу навколо себе [8, с. 201].

Лоуренс Броер у назві *Tralfamadore* розпізнає анаграму *OR FATAL DREAM* – «АБО ФАТАЛЬНИЙ СОН / АБО ФАТАЛЬНА МРІЯ» [6, с. 87]. Слово *DREAM* виділяється на титульній сторінці «Походу паломника», і, починаючи з першої глави, Баньян знову висуває на передній план це слово: «ПОДОРОЖ ПІЛГРИМА, схожа на СОН» ('*THE PILGRIM'S PROGRESS in the similitude of a DREAM*') [7, с. 29]. У вступному вірші Баньяна сон не є сном, а представлений як відволікання від «меланхолії». І Баньян, і Воннегут посилаються на власні тексти як на метафоричні сни, щоб дещо заспокоїти тих читачів, які не готові до екзистенційних викликів. У «Поході паломника» сон автора-оповідача є прийомом, який часто використовують у пуританських оповіданнях про навернення, що дає змогу героям перенести свою історію з підземелля на небесне царство завдяки трансцендентним якостям сну.

«У „Бойні номер п'ять” ортодоксальна лінійна структура історії Баньяна замінена круговою оповіддю, у якій Біллі Пілігрим стає „проваленим у часі” (“*unstuck in time*”) [15, с. 17]. Вона уникає будь-якого еквіваленту щасливого кінця порятунку, який „Похід паломника” традиційно позиціонує як природне завершення праведних і працьовитих людських зусиль», – вважає Хінчкліфф [10, с. 183]. Дослідник пише про Біллі: «як сучасна мутація пуританських святих ранньої Нової Англії, він є представником їхньої особливої капіталістичної спадщини, тоді як його історія має форму як англійських, так і новоанглійських пуританських оповідань про полон і навернення – останнє також становить одну з основ „Походу паломника”. Книга Баньяна була задумана як розповідь про навернення, пуританський спосіб риторики та засоби, за допомогою яких людина може бути обрана святою у громаді» [10, с. 184]. Навіть титульна сторінка «Бойні номер п'ять» оформлена за зразком титульної сторінки «Походу паломника», але у книзі Воннегута цей вступ графічно має форму бомби, що падає, і його власне ім'я (тобто доля) теж ніби вкарбоване на цій бомбі, тоді як ім'я Баньяна у вступі книги богослова не згадується. Додамо, що і позбавлений витонченої художності «телеграфно-шизофренічний стиль» роману (*the telegraphic schizophrenic manner of tales* [15, с. 1]) теж нагадує про пуританський прагматизм.

Біллі не ідеаліст – його одруження з Валенсією заради грошей вписується в пуританський сценарій, де аскетизм уживається з презирством до злиднів, бо бідність означає Божу немилість, а зароблений капітал потрібно витратити зокрема на поширення

справжньої віри. На думку Хінчкліфа, «робота, яку виконує Біллі Пілігрим як бізнесмен, окуліст і, зокрема, як євангеліст тральфамадорського часу, відзначає його навернення як божевільного месії для прогресу білих англосаксонських протестантів, „призначаючи коригуючі лінзи для душ землян” [15, с. 21]» [10, с. 184]. Розповіді про полон також є частиною риторичної структури, покликаної «попередити громаду про жадливі покарання, які чекають на всіх тих, хто не зміг зробити свій внесок у здійснення великого Божого плану щодо Нової Англії». Таким чином, після захоплення і німцями під час Арденнської операції, і прибульцями з Тральфамадору, Біллі повертається до Америки як викуплений полонений, це така «аналогічна мутація пуританського святого – метафоричного сина Батька-пілігрима, готового проповідувати Євангеліє тральфамадорського фаталізму» [Там само].

Нелінійний наратив «Бойні номер п'ять», як і час Тральфамадору, намагається дестабілізувати домінуючий західний наратив, символом якого виступає лінійність «Походу паломника». Якщо Дрезден розглядається як інверсія Небесного міста Баньяна, то його знищення є звинуваченням капіталістичного прогресу, який народився з оповідей паломників і їхнього навернення [10, с. 183]. Хінчкліфф звертає увагу навіть на паралелі між схожою на місячну поверхню територією знищеного німецького міста та роком публікації роману Воннегута – 1969 р. [10, с. 195]. Це рік триумфу людства й передусім американців у зв'язку з висадкою на Місяці 20 липня Ніла Армстронга та База Олдріна, які «прийшли з миром для всього людства». Курт Воннегут, із його сумним воєнним досвідом, напевно мав великі сумніви щодо миру, який несе прогрес – і науково-технічний, і той, що, відповідно до протестантської етики, вимагає досягнення цілі будь-якими засобами. Письменник протиставляє зокрема двох пацієнтів лікарні, які ділять одну палату: дивака Біллі та токсичного супермена, гарвардського професора Бертрама-Коупленда Рамфурда, колишнього бригадного генерала, а тепер – військового історика. Для Рамфурда бомбардування Дрездена – «вражаючий успіх нашої авіації» (*a howling success*) [15, с. 157], він не хоче вірити, що «нікчема» Біллі міг мати якесь відношення до цієї доленосної події, але надто часто повторює, що бомбардування Дрездена було цілком виправданим (“*It had to be done*” [15, с. 163]), ніби виправдовуючись перед кимось, хоча Біллі й не заперечує йому.

Уся одіссея Біллі – це підсвідома втеча від страху і болю, від приречення й абсурду своєї долі, наприкінці якої його чекає смерть від найманого вбивці за те, в чому він не винен. Як самотня дитина, котра вигадує уявного друга, Біллі виставляє свій психічний захист і у вигляді тральфамадорців, і у формі своєї відомої приказки «Такі справи, нічого не поробиш» (“*So it goes*”), яка повторюється в романі 106 разів: “...when a person

dies he only appears to die. He is still very much alive in the past, present and future, always has existed, always will exist. When a Tralfamadorian sees a corpse, all he thinks is that the dead person is in a bad condition in that particular moment, but that the same person is just fine in plenty of other moments. Now, when I myself hear that somebody is dead, I simply shrug and say what the Tralfamadorians say about dead people, which is 'so it goes'" [15, с. 20].

Крізь ці іронічні рядки проступають і біблійні слова «...часу вже не буде» [3, 10:6], і філософія Блаженного Августина, який вважав час, що ми сприймаємо, лише оболонкою, як тіло – для душі, для часу вічного, Божественного. Для Августина, який намагався осягнути феномен часу, ні минуле, ні майбутнє не мають реального існування – дійсне існування притаманне лише теперішньому. Сьогодні – це споглядання, минуле завдячує існуванням нашій пам'яті, а майбутнє – нашій надії. Вчення Августина справило значний вплив на західне християнство і згодом на кальвіністів – предтеч пуритан. Від нього йде і вчення про «два «гради» (царства) – небесний і земний, які Августин метафорично поєднує з біблійними образами Авеля і Каїна. Перший – заснований на любові до Бога і утворює Град Божий (*civitas Dei*); другий – на любові до себе і утворює град земний або град диявола (*civitas diaboli*, *civitas terrena*). Обидві царини змішані й перебувають у постійній борні, тому історія видається людському розумові позбавленою логіки і справедливості. Смісл історії він вбачав у їхньому розділенні, що станеться в час Страшного суду» [4]. Отже, пуритани, разом із Баньяном, були утопістами свого часу, вирішивши не чекати Страшного суду, а будувати Град Божий на землі. Син архітектора, Воннегут бачить, що в ХХ столітті їхнє «Місто на пагорбі» зовсім не схоже на «Град Божий».

Коли Пауля Тілліха запитали: «Яка, на вашу думку, найкраща протестантська релігійна картина?», – теолог без вагань відповів: «Герніка». На цьому полотні Пікассо 1937 року, що передає трагічний досвід бомбардування міста басків люфтваффе, немає богів, янголів чи святих. «Герніка» не є релігійною картиною у прямому розумінні, але, як наполягає Тілліх, твір викриває «руйнівність, екзистенціальний сумнів, порожнечу та безглуздість» сучасного існування, і, таким чином, «вона справді релігійна в дуже глибокому сенсі» [12]. Згадаймо, що відправною точкою пуританського навернення було усвідомлення гріховності і зпсованості навколишнього світу. Тілліх, як і Воннегут, був американцем німецького походження. Теолог не дожив до публікації «Бойні номер п'ять», але його реакція на «Герніку» дає нам можливість припускати, що і твір Воннегута про бомбардування німецького

міста був би сприйнятий Тілліхом як релігійний, як доказ кари Божої за попередні гріхи та засудження цивілізації заради повернення на вірний шлях.

І тут ми знову звертаємося до форми ереміади, тропи якої нагадують про біблійний сюжет довгої подорожі іудеїв у пустелі – як покарання за гріхи і випробування. З-поміж цих тропів – «обраний» (*an Elect*), «вихід у пошуках кращої долі» (*an exodus*), «місія в пустелі» (*an errand into the wilderness*), «заповіт, угода» (*a covenant*), «пророче історичне мислення» (*providential historical thinking*) [5]. Під час подорожі Бог захищав іудеїв своїм провидінням і врешті-решт вивів їх із пустелі та виконав угоду (ковенант) – свою обіцянку Аврааму та його нащадкам, яка залежала від вірності іудеїв Божому закону.

Нам здається, що риси суворої ереміади проступають і крізь хаос та сатиру в романі Воннегута, який оплакує знищення «Флоренції на Рейні» і всіх, хто загинув на тій війні. "Listen: Billy Pilgrim has come unstuck in time." [15, с. 14] – подібно до проповіді, історія Біллі починається із заклику послухати. І тут же згадується щось фантастичне про провал героя у часі, або, можливо, шекспірівське, – про час, який звихнувся ("the time is out of joint"). Чистий душею, наївний «обраний», який неодноразово виживає, щоб свідчити та попереджати, – це оповідач та його *alter ego* Біллі Пілігрим, помічник капелана в армії США. Його похід на війну – це «вихід у пошуках кращої долі» (заради перемоги над злом нацизму) і «місія в пустелі», тобто подорож із США до Європи і далі Арденнськими лісами, до полону. Складається враження, що Бог постійно захищає та оберігає Біллі, оскільки той, попри все, зберігає людяність. Роль Бога виконують і тральфамадорці, які відкривають для Біллі нове розуміння часу як «пророче історичне мислення». Дрезденська трагедія – це приклад покарання грішників, які розпалили війну, недарма Воннегут згадує Содом і дружину Лота. Але він, американець німецького походження, якого ледве не знищили разом із ворожим містом свої ж союзницькі бомбардувальники, відчуває і себе такою дружиною Лота, яка не змогла наостанок не озирнутися на рідне місто і перетворилася на соляний стовп [15, с. 14]. У вогні спаленого міста ніби згоряють бінарні опозиції, на яких часто будується військова пропаганда, – «добро і зло», «свої і чужі», «батьківщина і чужина», «люди і нелюди» – і Воннегут піддає сумніву моральність і раціональність війни взагалі. Фаталістичний приспів роману "So it goes" суголосний наріканням ереміади щодо нездатності людства уникнути трагічних помилок. Як і в ереміаді, в романі є передчуття апокаліпсису, екзистенціальний страх, який підсилюється через тральфамадорську перспективу часу, де людське життя сприймається як фрагментоване та приречене на нескінченні цикли страждань. Воннегут не був віруючим у традиційному розумінні, але був справжнім

гуманістом, і його фраза про Бога, який став би атеїстом, побачивши наш реальний світ ("If God were alive today, he'd be an atheist." [14, с. 119]), – це теж ереміада, плач за високим і втраченим, бо тут вірити неможливо.

Висновки. Отже, «Бойня номер п'ять» Воннегута та «Похід паломника» Баньяна мають кілька спільних тематичних і структурних особливостей, попри величезні відмінності в тональності, стилі та історичному контексті. Обидва твори зосереджені на подорожі, духовній або екзистенціальній, і описують страждання, випробування й пошук сенсу перед обличчям суворої реальності. Нелінійна структура роману Воннегута та тральфамадорський погляд на час свідчать, що свобода волі – це ілюзія. Усе, що сталося чи станеться, визначено наперед, що повторює пуританську ідею божественного провидіння в «Поході паломника», хоча у Воннегута вона оформлена в більш світський спосіб.

Водночас «Бойня номер п'ять» деконструює «Похід паломника» шляхом дегероїзації і самого протагоніста (Біллі, на відміну від рішучого Християнина, пливе за течією – він проживає події, а не навчається на них), і його подорожі, яка не має мети чи чіткого пункту призначення. У той час як «Похід паломника» зображує подорож до спокути та просвітлення, «Бойня номер п'ять» представляє «ненаратив», фрагментовану розповідь, що ставить під сумнів поняття прогресу. Якщо «Похід паломника» показує життя як битву добра і зла, то постмодерніст Воннегут руйнує ці бінарні опозиції, зображуючи світ, де бракує чітких моральних категорій, припускаючи, що остаточного порятунку, спокути чи космічної справедливості може й не бути. В алегорії

Баньяна час є лінійним, і кожна подія наближає Християнина до його мети. Натомість тральфамадорський погляд на час, у якому кожна мить визначена наперед і вічно повторюється, усуває можливість духовного чи особистого прогресу, підриваючи лінійну, повну надії подорож Християнина.

Утім, тральфамадорський час відображає погляди і Дельоза, і Августина Блаженного, і авторів Апокаліпсису, надаючи роману філософської глибини. Саме фантастичний прийом – звернення до концепції нелінійного часу – дозволяє Воннегуту досягти синтезу опозицій і ліній свого роману. Як дві поверхні закрученої, схожої на знак нескінченності стрічки Мебіуса є однією стороною, так і подвійні коди твору співіснують – іронія і віра, сміх і плач, деконструкція і реконструкція «Походу паломника». У підсумку цей роман – проповідь-ереміада самого Воннегута, який вижив, щоб свідчити, це заклик усвідомити абсурд війни, а деконструкція та реконструкція твору Баньяна – важливий елемент цієї ереміади. І ніби знімаючи зайві церковні декорації, вкриті пилом століть, засобами фантастичної образності Воннегут ревіталізує і національні американські міфи про обраність, навернення і спокуту, і біблійні міфи про безсмертя душі, наближається до Вічності, перед якою весь час миттєво стискається до точки спасіння, і створює, на нашу думку, один із найбільш християнських романів у сучасній американській літературі.

Вельми цікавим видається пошук елементів ереміади на основі деконструкції та реконструкції національної міфології в інших творах американської літератури, передусім фантастичних, які розширюють горизонти експерименту.

Список використаної літератури

1. Американські літературні студії в Україні. К. : Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. Вип. 1. Пуританська традиція у літературі США. К., 2004. 260 с.
2. Криницька Н. Всесвіт Курта Воннегута. *Всесвіт: український журнал іноземної літератури*. 2018. № 7–8. С. 166–169.
3. Одкровення святого Іоанна Богослова (Апокаліпсис). *Біблія*. URL : <http://hram.in.ua/biblioteka/bibliia/190-book190/2196-title2656> (дата звернення 15.10.2024).
4. Augustine, Saint. *City of God*. New York: Image Books, 1958. 608 p.
5. Bercovitch S. *The American Jeremiad*. The University of Wisconsin Press, 2012. 290 p.
6. Broer L. *Sanity Plea: Schizophrenia in the Novels of Kurt Vonnegut*. Tuscaloosa : University of Alabama Press, 1994. 264 p.
7. Bunyan J. *The Pilgrim's Progress* (1678), rpt. / ed. Roger Sharrock. Harmondsworth : Penguin, 1980. 492 p.
8. Deleuze G. *Difference and repetition*. / Transl. by Paul Patton. Columbia University Press, 1994. 349 p.
9. Flexer M. The 'telegraphic schizophrenic manner': Psychosis and a (non)sense of time. *Time & Society*. 2020. 29(2). P. 444-468. DOI:10.1177/0961463X20916109.
10. Hinchcliffe R. 'Wouldst Thou be in a Dream:' John Bunyan's *The Pilgrim's Progress* and Kurt Vonnegut's *Slaughterhouse-Five*. *European Journal of American Culture*. 2002. 20.3. P. 183–196.
11. Leise Ch. *The Story upon a Hill: The Puritan Myth in Contemporary American Fiction*. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 2017. 224 p.
12. Oswitch S. *A Conversation with Paul Tillich*. – 1956 – 1/3. Video Dailymotion. URL: <https://www.dailymotion.com/video/xiyywn> (Last accessed: 15.10.2024).
13. Schneider M. J. *The Jeremiad in American Science Fiction Literature, 1890-1970*. PHD Diss. The University of Wisconsin-Milwaukee, 2019. 324 p.

14. Vonnegut K. *A Man Without a Country*. Seven Stories Press, 2011. 160 p.
15. Vonnegut K. *Slaughterhouse-Five or The Children's Crusade: A Duty-Dance with Death*, 1969; rpt. London : Vintage, 1991. 155 p.
16. Weber M. *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* / Trans. by Talcott Parsons. London: Unwin University Books, 1968. 314 p.

Надійшла до редакції 19 вересня 2024 р.

Прийнята до друку 20 жовтня 2024 р.

References

1. *American literary studies in Ukraine*. (2004). K.: Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine. Vol. 1. Puritan tradition in the US literature [In Ukrainian].
2. Krynytska, N. (2018). Kurt Vonnegut's Universe. *Universe: Ukrainian magazine of foreign literature*, 7–8, 166–169 [In Ukrainian].
3. Revelation of St. John the Theologian (Apocalypse). *Bible*. Available at : <http://hram.in.ua/biblioteka/bibliia/190-book190/2196-title2656> (Accessed 15.10.2024) [In Ukrainian].
4. Augustine, Saint (1958). *City of God*. New York: Image Books.
5. Bercovitch, S. (2012). *The American Jeremiad*. The University of Wisconsin Press.
6. Broer, L. *Sanity Plea: Schizophrenia in the Novels of Kurt Vonnegut*. Tuscaloosa : University of Alabama Press, 1994. 264 p.
7. Bunyan, J. (1678/ 1980). *The Pilgrim's Progress*. Roger Sharrock (Ed.). Harmondsworth : Penguin.
8. Deleuze, G. (1994). *Difference and repetition*. Paul Patton (Transl.). Columbia University Press.
9. Flexer, M. (2020). The 'telegraphic schizophrenic manner': Psychosis and a (non)sense of time. *Time & Society*, 29(2), 444–468. DOI:10.1177/0961463X20916109.
10. Hinchcliffe, R. (2002). 'Would'st Thou be in a Dream?' John Bunyan's *The Pilgrim's Progress* and Kurt Vonnegut's *Slaughterhouse-Five*. *European Journal of American Culture*, 20.3, 183–196.
11. Leise, Ch. (2017). *The Story upon a Hill: The Puritan Myth in Contemporary American Fiction*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.
12. Oswitch, S. (1956). A Conversation with Paul Tillich. – 1/3. *Video Dailymotion*. URL: <https://www.dailymotion.com/video/xiyywn> (Last accessed: 15.10.2024).
13. Schneider, M. J. (2019). *The Jeremiad in American Science Fiction Literature, 1890-1970*. (PHD Diss.). The University of Wisconsin-Milwaukee.
14. Vonnegut, K. (2011). *A Man Without a Country*. NY: Seven Stories Press.
15. Vonnegut, K. (1969/1991). *Slaughterhouse-Five or The Children's Crusade: A Duty-Dance with Death*. London : Vintage.
16. Weber, M. (1968). *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism*. Talcott Parsons (Trans.). London: Unwin University Books.

Submitted September 19, 2024.

Accepted October 20, 2024.

Nataliya Krynytska, Candidate of Philology, Associate Professor, Associate Professor, the Department of Romance-Germanic Philology, Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University (2 Ostrohradskyi Str., Poltava, 36003, Ukraine); e-mail: nataliakrin@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-9591-542X>

Deconstruction of "The Pilgrim's Progress" by John Bunyan in Kurt Vonnegut's "Slaughterhouse-Five, or The Children's Crusade"

The US national mythology, one of the components of which is the Puritan cultural heritage, has recently increasingly attracted the attention of researchers of contemporary American literature. The attention often focuses on the problem of the consequences (destructive or beneficial) of postmodern deconstruction regarding the fundamental US myths. The article shows that Kurt Vonnegut in his anti-war postmodernist novel *Slaughterhouse-Five* manages to create a double code that allows to deconstruct John Bunyan's important allegorical work *The Pilgrim's Progress*, which at one time was an effective means of Protestant religious propaganda, and at the same time to urge readers to return to Christian humanism.

The purpose of the article is to study the deconstruction of Bunyan's work in Vonnegut's novel through the lens of jeremiad as the Puritan rhetorical form. The author emphasizes that historically the jeremiad was a sermon for the salvation of the souls of the flock, because it lamented the current state of affairs in society, called to come to its senses and embark on the path of correction. Despite the satire and absurdity of the world in *Slaughterhouse-Five*, it contains the features of the jeremiad: "an Elect" is Billy Pilgrim, Vonnegut's *alter ego*, "an exodus" is his service in the US Army during World War II, "an errand into the wilderness" is Billy's move to Europe and participation in the Battle of the Bulge, then his capture, and the punishment of sinners - the Dresden tragedy. Fortunately, Billy survives, as if he has "a covenant" with God, and then he fulfils his will and brings to the people - whether from God or from the Talfamadorian aliens - "providential historical thinking". The paper considers the connection of the concept of time in the novel with the concept of the triple synthesis of time by Gilles Deleuze, the understanding of time in the works of Saint Augustine, and in the Bible. The use of a SF concept of non-linear time allows Vonnegut to reach a new level of understanding the problems of destination, choice, and responsibility. He creates an alternative to the pilgrim's progress in Bunyan's novel, since the linearity of the development of civilization and Protestant ethics lead to catastrophes like World War II.

The author concludes that, despite all the irony, Vonnegut's novel is not only humanistic, but also deeply Christian, and develops, but already at a modern level, the educational mission that is characteristic of the US literature.

Key words: US national mythology, American literature, science fiction, postmodernism, deconstruction, Puritans, jeremiad.
